

Антонова О.Є. Системний підхід до підготовки докторів філософії за спеціальністю 011 «Науки про освіту» // Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (16–17 квітня 2019 року, м. Суми). – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. – Т. 1. – С. 97-100.

Антонова О.Є. ,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 011 “НАУКИ ПРО ОСВІТУ”

Робота над дисертаційними дослідженнями за освітньо-науковою програмою підготовки докторів філософії в аспірантурі Житомирського державного університету імені Івана Франка за спеціальністю 011 “*Науки про освіту*” здійснюється з 2016 року на базі кафедри педагогіки Навчально-наукового інституту педагогіки. Загалом аспірантура працює при кафедрі педагогіки з вересня 1993 року, спочатку за спеціальністю 13.00.01 – “Загальна педагогіка та історія педагогіки”, а з листопада 1999 року за спеціальністю 13.00.04 – “Теорія і методика професійної освіти”. З грудня 2003 року відкрито докторантуру за цими ж спеціальностями. За роки діяльності докторантури та аспірантури 14 випускників отримали науковий ступінь доктора педагогічних наук та біля 200 – кандидата педагогічних наук.

Викладачами, аспірантами та докторантами кафедри педагогіки здійснюється широкий спектр наукових досліджень, якими керують провідні науковці: професійна підготовка фахівців в умовах ступеневої освіти, формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах європейської інтеграції, розробка науково-педагогічного супроводу обдарованої особистості, становлення та розвиток освіти в різні історичні періоди, морально-

етичні засади формування зростаючої особистості. Як легко помітити, тематика сформульована таким чином, щоб нею було охоплено якнайбільше молодих вчених.

Більше 30 років діє наукова школа „Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів” (керівник – доктор педагогічних наук, професор О.А. Дубасенюк), яка охоплює діяльність 2 міжвідомчих, 2 науково-методичних та 1 науково-дослідної лабораторій, 2 науково-методичних центрів. Школа за роки свого існування зробила вагомий внесок у розробку проблем теорії та методики професійної освіти, теорії та історії педагогіки, актуальних проблем виховання учнівської та студентської молоді, проблем андрагогіки та акмеології.

Нині у межах кафедри здійснюють діяльність ще 3 наукові школи: "Педагогічні аспекти обдарованості" (професор О.Є. Антонова), "Підготовка магістрів до педагогічної діяльності" (професор С.С. Вітвицька) та "Становлення і розвиток педагогічного краєзнавства на Правобережній Україні (XIX – XX ст.)" (засновник: професор М.В. Левківський), які об'єднують досвідчених і молодих науковців, зацікавлених у розбудові вищої та загальноосвітньої школи, у впровадженні наукового доробку в педагогічну практику. Крім того, в університеті діє ще одна наукова школа педагогічного спрямування: „Соціально-педагогічний супровід дітей груп ризику” (керівник – доктор педагогічних наук, професор Н.А. Сейко). Тобто передумови для переходу аспірантури на підготовку докторів філософії у Житомирському державному університеті створювались давно.

З метою забезпечення якості освітньої та наукової складових підготовки докторів філософії за спеціальністю 011 *“Науки про освіту”* створено цілісну систему, що поєднує взаємопов’язану сукупність таких елементів: мета, зміст, комплекс новітніх форм, методів та засобів як теоретичної, так і практичної підготовки, необхідні умови для здійснення апробації результатів досліджень.

Метою освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю 011 *“Науки про освіту”* є підготовка висококваліфікованих науковців у сфері освіти, набуття ними загальних та фахових компетентностей з

розроблення і впровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових системоутворюючих знань та прогресивних технологій, розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, забезпечення підготовки кадрів вищої кваліфікації для здійснення науково-дослідницької діяльності, аналітичної роботи, наукового консультування в сфері освіти, а також викладацької роботи.

До основних завдань ОНП підготовки докторів філософії за спеціальністю 011 “Науки про освіту” належать: поглиблення теоретичної та фахової підготовки; підвищення рівня професійної та викладацької майстерності випускників, набуття ними практичних навичок викладання у закладах вищої освіти; розвиток науково-дослідницьких навичок для здійснення самостійних наукових досліджень; навичок написання та оформлення результатів наукових робіт у вигляді тез, статей, аналітичних доповідей, монографій тощо; поглиблення рівня володіння усною та письмовою науковою мовою для апробації результатів наукових досліджень на наукових та науково-практичних конференціях різних рівнів.

Важливою складовою підготовки докторів філософії за спеціальністю 011 “Науки про освіту” вважаємо її зміст, який має охоплювати як загальнотеоретичні дисципліни, так і навчальні предмети, спрямовані на формування необхідних практичних навичок молодого дослідника. Серед нормативних дисциплін загальнодослідницької підготовки особлива увага приділяється курсу «Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти», метою якої є формування професійно-педагогічної компетентності у процесі забезпечення теоретичної і практичної підготовки аспірантів до майбутньої професійно-педагогічної діяльності у вищій школі. До дисципліни професійної і практичної підготовки віднесено такі навчальні предмети, що спрямовані на поглиблення теоретичних знань у сфері освіти і набуття практичних навичок та вмінь під час навчання в аспірантурі, а саме: “Актуальні проблеми в галузі загальної педагогіки, порівняльної педагогіки та історії педагогіки”, «Методологія підготовки, представлення дисертаційної

роботи та оформлення наукових досліджень», «Методологічні підходи до організації історико-педагогічного та порівняльно-педагогічного дослідження», «Історико-педагогічне джерелознавство» та «Основи дослідницької діяльності в архівних установах». Такий підхід до вибору навчальних дисциплін, на нашу думку, дозволяє створити умови для ефективного опрацювання аспірантами методології науково-дослідної роботи і набуття практичного досвіду роботи з фактичним матеріалом, його узагальнення, пошук і опрацювання оригінальних наукових та інформаційних джерел, проведення власних аналітичних досліджень, що є підґрунтям для забезпечення одержання якісних наукових результатів, що будуть покладені в основу підготовки дисертації. Крім того, це уможлиблює підвищення якості власних наукових досліджень аспіранта, а також передбачає обов'язкові публікації тематичних статей за проблематикою його дослідження, що включають елементи дослідницьких та комунікаційних компетентностей, одержаних під час навчання.

Публікація наукових статей з проблематики дослідження, що відображають результати наукових пошуків аспіранта та написані згідно з вимогами ДАК України здійснюється у провідних українських і зарубіжних виданнях, що включені до Міжнародних наукометричних баз даних (Index Copernicus, Web of Science, Scopus та ін.), мають високе поточне значення Імпакт-фактору, засвідчують відповідний рівень та актуальність виконаних досліджень. Зокрема, у Житомирському державному університеті вже багато років виходять такі фахові видання з педагогічної тематики як «Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка» та «Українська полоністика». Крім того, до послуг аспірантів такі педагогічні видання як «Креативна педагогіка» та «Андрагогічний вісник», де також можуть публікуватися результати їх досліджень.

Аспіранти мають доступ до таких повнотекстових баз даних як: повнотекстові дисертації, база SCOPUS, Інтегрум, які дозволяють використовувати у навчальному процесі такі міжнародні фахові періодичні видання як: Early Childhood Education Journal, International Journal of Early

Childhood, Journal of Educational Change, Preschool & Primary Education, Journal of Early Childhood Research, European Early Childhood Education Research Journal.

Систематично наповнюється електронна бібліотека університету, де розміщуються статті, опубліковані в університетських наукових журналах, матеріали конференцій, монографії та інші ресурси. Загальна кількість записів станом на сьогодні становить понад 17930, з позитивною динамікою близько 2500 записів за рік. Щоденна кількість відвідувань бібліотеки становить понад 500 в робочі дні з усіх країн світу.

Підготовка фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 *“Науки про освіту”* здійснюється шляхом ефективного поєднання традиційних методик навчання та сучасних педагогічних технологій. Так, сучасні інформаційні освітні технології створюють можливості для ефективного використання у навчальній та науково-дослідницькій діяльності інформаційних ресурсів та електронних систем телекомунікацій.

Запровадження у навчальному процесі інтерактивних методів навчання, зокрема методу групової роботи, синектики, дискусії, рольових ігор, кейс-методу, методу портфоліо, методу проєктів, проведення наукових семінарів та WEB-конференцій сприяють розвитку дослідницької, творчої та пізнавальної діяльності аспірантів.

Методики тренінгового навчання у вигляді виконання пошукових, розрахункових та творчих завдань з використанням сучасних інформаційних технологій, роботи з базами бібліографічних, статистичних та інших видів даних, проходження асистентської практики, апробація результатів самостійного наукового дослідження на наукових конференціях, семінарах тощо забезпечують поглиблення основних загальних та фахових компетентностей фахівців.

Застосування сучасних педагогічних технологій при підготовці фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії дають можливість: підвищити інтенсивність навчального процесу; сприяти посиленню ролі методів активного пізнання у навчальному процесі; підвищити ефективність навчання за рахунок його індивідуалізації; сприяти підвищенню інформатизації суспільства;

оволодіти методологією наукової та педагогічної роботи; розвивати уміння, навички та інші компетентності здобувачів ступеня доктора філософії, необхідні для здійснення самостійних наукових досліджень, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності; сприяти розвитку комунікативних здібностей аспірантів.